

PAUN

Simbol besmrtnosti

ILI VJEČNIH MIJENA?

Misterij Tiffany

07-21.12.1995.

Pomorski i povijesni muzej hrvatskog primorja Rijeka

Symbolika pauna u stvaralaštvu Loisa Comforta Tiffanyja zasigurno nije jednoznačna, iako se u prvom redu nadovezuje na shvaćanje pauna kao simbola besmrtnosti, nazočna i u istočnjačkoj i zapadnjačkoj tradiciji Tiffanyeva umjetnost i ikonografija koristila je, kao tipičan izdanak fin-de-siecla, eklektičko miješanje raznolikih mitologija i kulturoloških sustava, često uvodeći drevne simbole i u novim značenjskim sklopovima.

Utom smislu valja shvatiti i oltar s motivom pauna po prvi puta izložen na Svjetskom sajmu (Colombian Exposition) 1893. godine u Chicagu. Oltar, preciznije inventar cjelokupne kapelice, otkupila je bogata udovica Celia Whipple Wallace 1896. godine, a kao njezin poklon, postavljen je u kripti newyorške katedrale posvećene Sv. Ivanu, gdje je bio u liturgijskoj funkciji do 1911. godine. Te godine Tiffanyev je konkurent - arhitekt Ralph Adams Cram - dobio narudžbu za redizajn katedrale u neogotičkom stilu i iskoristio prigodu da izbaci Tiffanyevo remek-djelo. Pet godina poslije, Tiffany je ponovno preuzeo oltar u svoje vlasništvo, smjestivši ga u svoju rezidenciju Laurelton Hall na Long Islandu, proglašivši ga "hramom umjetnosti, a ne obrednim mjestom". Autori monografije o Tiffanyevu stvaralaštvu Potter i Jackson već su tijekom analize dekorativnog

programa kuće Havemeyer istaknuli "zadivljujući spoj najvećih kultura Istoka i Zapada", odnosno "stvaranje potpuno skladne smjese stilova -od Venecijanaca do Vikinga", što jasno ukazuje da je za razumijevanje Tiffanyeva korištenja simbola pauna uputno razmotriti uporabu tog simbola i u istočnoj i u zapadnoj varijanti.

Prema navodima "Rječnika simbola" J. Chevaliera i A. Gheerbranta (NZ Matice Hrvatske, Zagreb, 1989), "paun je amblem burmanske solarne dinastije. KUMARA (Skanda) koji jaši na paunu (poznat je njegov prikaz u Angkor-Vatu), poistovjećuje se sa sunčevom energijom. Skandin paun uništava zmije (tj. tjelesne sklonosti i vrijeme). All poistovjećenje zmije s elementom vodom potvrđuje srodstvo pauna sa suncem i elementom vatrom. Paun je simbol ljepote i moći pretvorbe jer se vjeruje da ljepota njegova perja dolazi od spontane pretvorbe otrova koje apsorbira uništavajući zmije. Nesumnjivo je riječ o simbolizmu besmrtnosti". Takvo mu je tumačenje i u Indiji, a "u budističkim Jatakama paun je jedan oblik Bodhisatve pod kojom on uči odricanju od svjetovnih sklonosti" dok "u kineskom svijetu paunom se izražava želja za mirom i napretkom". Po istom izvoru, "u kršćanskoj predaji paun simbolizira sunčev

kotač, pa je stoga simbol besmrtnosti; njegov rep podsjeća na zvjezdano nebo". U "Leksikonu ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva", dr. Anđelka Badurine (Liber, Zagreb, 1979) spominje se i paunovo pero kao "simbol sv. Barbare i to u vezi s njezinim rodnim gradom He-liopolisom".

Vrijedi napomenuti i navod iz već citirana "Riječnika simbola" da je "u ezoteričkim predajama paun simbol cjelokupnosti, jer na lepezi svoga razvijenog repa okuplja sve boje. Iskazuje identitet cjeline očitavanja i njihovu nepostojanost, jer se očitavanja pojavljuju i iščezavaju jednako brzo kao što paun razvije i skupi rep". Već smo upozorili da simbol pauna u doba nastanka Tiffafnyeva oltara krajem devetnaestog stoljeća, kao i u razdoblju postmodernizma, u kojem ga u istoj tehnici preoblikuje tandem Rogić, nužno preuzima i dvojnosti karakteristične za ta razdoblja preispitivanja do tada važećih kulturološkili i civilizacijskili kodova.

Isto tako, u pokušaju analize simboličke pauna ne smije se ispustiti iz vida ni pučka predodžba po kojoj je paun, uslijed sklonosti šepurenju i pokazivanju ljepote svog perja, oličenje oholosti i taštine Gigantiziranjem motiva pauna, koji se u klasičnoj kršćanskoj ikonografiji pojavljuje tek kao prateći simbol u prikazu Kristova rođenja i uskrsnuća, Tiffany je svijesno težio sučeljavanju profane i sakralne simbolike pauna, gotovo anticipirajući danas vladajuće postmodernističko načelo "dvostrukog kodiranja".

Igrom sudbine, Tiffanijevom oltaru s motivom pauna mijenjala se funkcija - iz profane u sakralnu i natrag - čime su još više došle do izražaja preinake uobičajene simbolike pauna. Složenošću asocijacija i vizualnim skladom, Tiffanyeva obrada motiva pauna - kao i njegova suvremena izvedenica bračnog para Rogić — po svojoj vizualnoj ljepoti i asocijativnoj višeslojnosti dosiže vrhunsku razinu umjetničkog staklorezbarstva.

